

Høringsuttalelse i forbindelse med varsel om oppstart av reguleringsarbeid for: Bergenhus, gnr. 168, bnr. 563, m.fl., Mulebanen. Bergen kommune.

Sandviken Kulturhistoriske Forening (SKF) er en ideell forening som arbeider for kulturminnevern og beboerinteresser i bydelen Sandviken.

Lysthuset Mon Plaisir og nyanlagte Persenbakken. Fotograf A. Wilson, 1907.

Innhold:

Kulturminnet Christinegård: s. 2 – 5

Merknader til planprogrammet: s. 5 – 6

SKFs vurdering: s. 6 - 7

Høringsuttalelse i forbindelse med varsel om oppstart av reguleringsarbeid for: Bergenhus, gnr. 168, bnr. 563, m.fl., Mulebanen. Bergen kommune.

Sandviken Kulturhistoriske Forening (SKF) er en ideell forening som arbeider for kulturminnevern og beboerinteresser i bydelen Sandviken.

I Sandviken er lyststed etter lyststed blitt fratatt den naturlige innramningen med hageanlegg og driftsbygninger. Ødeleggelsen av hagene til Måseskjæret, Krohnstedet, Brødretomten og Frydenlund m.fl., er kulturminnetap som det har vært grunn til å angre på i ettertid.

På Laksevåg vedtok man allerede i 1917 en hensynsplan som skulle hindre gjenbygging av lyststedet Damsgårds forterreng. Det er denne planen vi har å takke for at Damsgård i dag presenterer seg på en så praktfull og tidskorrekt måte. SKF mener at Bergen kommune – 100 år etter – må kunne praktisere en tilsvarende hensynstenking når det kommer til Christinegård. Eiendommen er i mer enn 100 år blitt omtalt i flere sentrale nasjonale verk om norsk kulturhistorie (Nøvik, Schnitler, Skard, Bruun m.fl.) og er holdt frem som et høyt rangert verneverdi-objekt. Å legge et dominerende nytt, fremmed arkitekturelement som Mulebanen kloss oppi det fredete kulturminnet (hovedbygningen), og gjøre parken om til barnehage, fortøner seg som svært lite framtidsrettet. Her blir et av våre mest helhetlige lyststedsmiljøer i Norge ødelagt for ettertiden.

Nedenfor vil vi forsøke å gi en samlet framstilling av kulturminneverdiene som ligger i Christinegårds hageanlegg, og skal gå konkret inn på enkelte punkter i det framlagte planprogrammet. SKF har tatt til orde for en hagehistorisk gjenskaping av Christinegård-parken, og vi vil kort nevne noen poenger rundt dette prosjektet. To sentrale konklusjoner:

- 1) Parkanlegget opp mot Fjellveien er en naturlig del av kulturminnet Christinegård.
- 2) Barnehagedrift i parken er uforenlig med Christinegårds status som fredet kulturminne.

Kulturminnet Christinegård

ANLEGGET

Christinegård er et kulturminne av nasjonal betydning – et hovedmonument over lyststedepokens avslutning i senempiren på 1800-tallet. Sammenhengen mellom tunet av bygninger og det bevarte hageanlegget er sjelden i lyststedsammenheng i Bergen. Det samme er dimensjonene på anlegget. Den godt bevarte og fredete hovedbygningen med sin store buete altan som omslutter tre av husets fire sider og to sidefløyer (hvorav den ene rommet en kjeglebane), danner sammen med pakterboligen i nordøst og driftsbygningen i sørøst (låve/fjøs) et lukket tun, hvor sidefløyene/plankegjerdene skiller tunet fra terrassehagen. Terrassehagen er i sin tur innrammet av lange pannesteindekkete murer, med to bastioner i front. Dette er et av Norges best bevarte helhetlige lyststedsanlegg.

HAGE- OG PARKANLEGGET

Christinegårds hage består av to deler, som skriver seg fra forskjellige faser i husets bygningshistorie: Hageterrassen foran huset, fra 1700-tallet, og landskapsparken opp mot Mon Plaisir, fra 1830-årene.

Den oppmurte hageterrassen med formklippede bed eller parterrer er en hagetype vi kjenner fra de eldste bergenske lyststedene. Landskapsparken i "engelsk stil" med slyngede hageganger og en friere behandling av beplantingene, ble introdusert av Claus Fasting allerede i 1790 og ble typisk for perioden etter ca. 1820. At Christinegård har begge disse hovedepokene i hagehistorien representert, er med på å løfte anlegget opp i absolutt fremste rekke av norske historiske hager fra denne tidsepoken. For Vestlandet ligger Baroniet i Rosendal i en særstilling, hvor det meste er bevart. Flere av våre andre lystgårder hadde en tilsvarende utvikling, men her er det meste av hagene regulert bort til andre formål. For Bergen er Elsero kanskje det best bevarte, mens Damsgårds anlegg lider av en noe beskåret landskaps-hage og skjemmende bebyggelse med tanke på utsikten mot nord, men hvor gaten i front er 'gjemt' bak en landskapsmessig vellykket 'aha' - vold.

ELEMENTENE I HAGEN/PARKEN:

1) Den oppmurte hageterrassen på framsiden av huset vises på kart fra før ombyggingen i 1836. Her har det opprinnelig sannsynligvis vært en parterrehage i rettvinklet renessansestil. Stadskonduktør O.P. Høeghs generalkart fra 1848 viser at hagen på dette tidspunkt er lagt om, med "naturlige" bedformasjoner og buskplantinger i samme stil som den nyanlagte parken på baksiden av huset.

2) Parken opp mot Mon Plaisir er kommet til i forbindelse med ombyggingen av lyststedet i 1836. Parken inngår tydelig som del av det arkitektoniske ensemblet med huset, og kan være planlagt av samme arkitekt (Ole Petter Høegh?). Parkanlegget ligger på en kam i terrenget opp mot fjellet. Parken er beskrevet i bokverket "Norske haver" fra 1916, som også gir en liste over beplantingene:

Figur 1. Utsnitt av stadskonduktør O.P. Høeghs generalkart over Bergen fra 1848.

”Sandvikens eleganteste gamle gaardsanlæg, Kristinegaard fra ca. 1820, har sin parterrehave paa enkel terrasse fremfor fronten. Men parken strækker sig opover steil skraaning ret bak bygningsgruppen. Heller ikke her lægger den sig formløst like ind paa

arkitekturen, men indledes av en jordtrap centralt mellom fløibygningene, hvorfra to stigende alleer grener sig ut om en sirkelrund lund med symmetriske bøketrær. Parken viser delvis opmurede slyngveier, hvis løp samler sig i husgruppens tverrakse og avsluttes av det nydelige, hvite havetempel "Mon plaisir" oppe under fjeldvæggen, omgitt av gamle linder og med pragtfuld utsigt. Plantninger av lind, asp, alm, bøk, gran, syren, guldregn, - fjeldskreuter dækket med efeu, parkgrænsen betonet av hagtornhækker. Husenes symmetriske gruppering om gaardsrummet danner her i forbindelse med parkens stigende længdeakse paa den ene siden og haveterrassen paa den andre en sammenhengende arkitektonisk helhet, hvor trods alt endnu spores virkningen av barokkens monumentale tankegang."

(Carl Wille Schnitler: Norske Haver i ny og gammel tid, Kristiania 1916).

3) Utsiktspaviljongen Mon Plaisir ble fredet i 1927.

4) Helt oppe under fjellet anla eierne av Christinegård det lille gårdsanlegget Christinegårds fjellstue, som kompletterer bildet av den romantiske landskapsparken. Det er ikke mange år siden det gikk sauer og beitet på de åpne markskråningene mellom fjellskråningen/det restaurerte murfjøsset og Fjellveien.

5) Innkjørselen til lyststedsbygningen med alleen fra sør. Passasjen gjennom gårdsrommet mellom hovedhuset og sekundærbygningene (pakkerboligen, låven) utgjør en viktig del av anleggets arkitektoniske effekt. Dette var opprinnelig en del av allfarveien fra byen. Alléen fortsatte på nordsiden av huset, hvor det fremdeles finnes spredte trær som skriver seg fra alléen. Forbindelsen til parken i det stigende terrenget mot øst, var opprinnelig via «en jordtrap centralt mellom fløibygningene» (Schnitler, ovenfor).

Til sammen har vi i dag her et grønt/kulturhistorisk landskapselement av imponerende format/lengde fra villmarken (skogen/fjellet) like ned i den tette og velordnede boligbebyggelsen fra mellomkrigstiden – et kjærkomment grønt innslag i en ellers tett utbygd bydel.

BEVARINGSSTATUS:

Nedre del av parken er i dag overskåret av en vei fra mellomkrigstiden (Christinegård, en lokalvei med liten trafikk). Bortsett fra dette er parken i hovedsak intakt. Her finnes det grensemurer og oppmurte veier, og et botanisk innslag med busker og trær som skriver seg fra det opprinnelige anlegget. Ifølge den hagehistoriske ekspertisen har parken et stort potensiale for gjenskaping.

NB! Det er viktig at man i den videre prosessen må utrede kulturminneverdiene som ligger i hageanlegget. Det må stilles krav om en full hagehistorisk registrering og plantearkeologisk analyse, som kan sammenholdes med de skriftlige kildene som finnes om parkanlegget. Dette alene for å bøte på tidligere mangelfulle krav om dokumentasjon (ref. tilsvarende krav fremsatt av Hordaland fylkeskommune før flyttingen av Lønningen lyststed i Fana, Liland/Flesland).

HAGEHISTORISK GJENSKAPING AV PARKEN

SKF vil arbeide for at det skjer en restaurering og gjenetablering av parken mellom hovedbygningen på Christinegård og Mon Plaisir.

Den unike beliggenheten i overgangen fra tett boligbebyggelse til Fjellveien og byfjellene vil gi den restaurerte Christinegård-parken høy bruksverdi for publikum. I denne sammenhengen vil SKF understreke innvendingene foreningen har mot Vareggs barnehageforslag, som oppleves som en privatisering av parken.

Merknader til planprogrammet

BRUKEN AV PARKEN

Det er planlagt sambruk mellom den historiske Christinegård-parken og en ny barnehage i Varegg-hallen, som betyr at parken skal fungere som uteområde for barnehagen. Dette er etter vårt syn et helt umulig forslag. Vi slår fast at parken, hvis dette blir til virkelighet, både visuelt og bruksmessig uvilkårlig vil komme til å framstå som en utvidelse av barnehagen, som innebærer en klar innskrenking av allmenhetens bruk.

Bruken som uteområde for barnehage reiser også store spørsmål når det kommer til det praktiske vedlikeholdet og de generelle kravene til sikkerhet som dette formålet medfører. Her vil det måtte skje en rekke tilpasninger, etter spesifikasjoner som umulig kan virke til kulturminnets fordel. Skånsom bruk blir en umulighet, og slitasjen på parkanlegget vil bli svært stor. Et blikk på barnehager som drives i lignende omgivelser i dag, i gamle villahager f.eks., burde enkelt kunne overbevise om at dette er tilfelle. Når vi legger til at midlene til vedlikehold ikke vil finnes, eller må tas fra kommunale budsjetter, er bildet av en framtidig forfallshistorie komplett.

I forhold til parkens historiske verdi framstår barnehagebruk som en planlagt vandalisme. Vi konkluderer med at denne *bruken ikke er forenlig med en hagehistorisk gjenskaping av parken, som etter SKFs syn er den eneste framtidsrettede måten å forvalte kulturminnet Christinegård på.*

Hensynet til lysthuset Mon Plaisir må nevnes spesielt. Bygningen er i dag ikke brannsikret. At behovet for sprinkling er til stede, blir understreket av flere nesten-branntilløp. Den økte bruken av området som Vareggs planer medfører vil helt klart øke risikoen for hærverk og brann. Vi vil derfor be om at brannsikring av lysthuset Mon Plaisir tas inn som krav i en framtidig plan. Her kommer også belysning av parken inn som et viktig element.

NYE MULEBANEN – VIRKNINGEN I LANDSKAPET

Det mest komplette bildet av parkanlegget får man i dag fra adkomstsiden mot byen (fra sør), der det nye multi-anlegget til Varegg skal ligge.

Den visuelle situasjonen man vil etablere her, med det flere etasjer høye inngangspartiet til nye Mulebanen, står åpenbart i fare for å slå i stykker *opplevelsen av lyststedet*. Det samme gjelder trafikksituasjonen som oppstår når all parkering i strøket skal samles i Mulebanen. Biltrafikken skjer via et moderne veianlegg i kort avstand fra alléen inn til Christinegård.

Utbyggingen vil utgjøre et stort inngrep i miljøet rundt Christinegård. Med tanke på eksponeringen mot lyststedets adkomstside og inngangsparti, er inngrepet *større* enn det man opplever med den omgivende boligbebyggelsen fra mellomkrigstiden, som i hovedsak ligger lavere og tilbaketrukket fra lyststedsbyggingen.

SKFs VURDERING

Lyststedet Christinegård ble fredet på en tid (1920-tallet), da man bare unntaksvis etablerte hensynssoner rundt fredete bygninger. Utfordringene rundt utbyggingsforslaget fra idrettslaget Varegg er derfor en anledning til å bringe situasjonen rundt Christinegård ajour med dagens moderne verneprinsipper, som ubetinget omfatter *huset i landskapet – huset og hagen*. Disse prinsippene markerer et skifte *fra bygningsvern til stedsvern*. Etter vårt syn må hensynet til kulturminnet Christinegård gå foran Vareggs ekspansjonsbehov.

SKF stiller seg kritisk til *modellen for utbygging* som det her er lagt opp til. Forslaget har fått vokse fram med flere elementer som ikke har direkte relevans for bruken som idrettsanlegg, men framstår som rene forretningsideer (utleie til avgiftsparkering og barnehagedrift). Det er disse tilleggs-elementene som blåser opp anleggets størrelse, og dermed gjør det til en trussel mot kulturminnet.

Etter vårt syn må utbyggingskonseptet gjennomtenkes på nytt, i forhold til de store kulturminneverdiene som ligger i Christinegård-parken. Slik forslaget nå foreligger, blir konflikten med det fredete kulturminnet Christinegård uakseptabelt stor. En reduksjon i prosjektets størrelse er helt nødvendig.

Primært ønsker SKF at både *parkeringshuset og barnehagen blir fjernet fra planen*, slik det skjedde forrige gang forslaget var oppe til behandling. Dette ville kunne legge grunnen for en fredelig sameksistens mellom lyststedet og det moderne kulturformålet (idrettshall/ kunstgressbane). Vi mener uansett at barnehagen, som berører Christinegård-parken direkte, må tas ut av planen.

Vi kan ikke skjønne annet enn at det må foreligge løsningsmuligheter for disse to behovene andre steder i strøket, som f.eks. parkering inne i fjellet under Fjellveien og (enda) en barnehage plassert i det fremdeles rommelige grøntarealet mellom Persenbakken og Fjellveien. I det foreliggende forslaget blir hensynet til kultur- og landskapsvern ofret for en privat finansieringsplan. Vi ser at barnehagen (80 barn) og parkeringsanlegget (140 biler) utgjør mer 100 mill. av en samlet kostnad på 228 mill. kr. Kommersielle hensyn må ikke gis forrang i dette sårbare strøket.

Foreningen tillater seg også å peke på et par-tre andre uklare og potensielt betenkelige aspekter ved prosjektet:

Det antas at det store parkeringsarealet skal utleies på kommersiell basis. Betyr dette at de av strøkets beboere som ikke har egen garasje skal tvinges inn kostbare parkeringsplasser under banen?

Eller er anlegget tenkt basert på primært å trekke til seg biler utenfra? I så fall vil dette føre til økt biltrafikk i strøket, særlig i rushtiden. Allerede i dag har man en problematisk flaskehals i krysset Øvre Sandviksvei/Henrik Wergelandsgate.

Er det virkelig behov for en stor ny barnehage her? Det finnes allerede en ganske moderne barnehage like ovenfor, og vi har hørt at to eldre barnehager er nedlagt i strøket? Eller er konseptet basert på å trekke til seg barn fra andre strøk? I så fall også et bidrag til trafikkøkning!

Er det en fare for at Mulebanen etter en gjennomgripende og kostbar utbygging som den foreslåtte vil medføre en 'privatisering' av banen, til fordel for klubben Varegg? Banen har til nå vært tilgjengelig for fri og variert bruk i store deler av tiden.

Sandviken 20.01.15

For styret i Sandviken kulturhistoriske forening:

Knut Rommetveit (arkitekturhistoriker).

(sign.).

Anders Haaland (historiker).

(sign.).

Tor Tyse (sivilingeniør).

(sign.).

For Fortidsminneforeningen:

Nina Aldin Thune, styreleder (arkitekturhistoriker).

(sign.).

Aldin Thune skriver under som støtte til uttalelsen på vegne av Bergen lokallag av Fortidsminneforeningen.